

Skäggmanslaget, tre unga spelemän från Delsbo, vill föra ut den riktiga svenska folkmusiken till en ny publik. Dom spelar på diskotek och ungdomsgårdar. Och kör inte med folkdräkt utan ser ut som publiken. Annars skulle kanske ingen lyssna.

Vi berättar om Skäggmanslaget och om bakgrunden till deras låtar.

Av Bengt Eriksson

***Skäggmanslaget
visar diskotekspubliken:***

DET FINNS SVENSK FOLKMUSIK OCKSÅ . . .

■ Dom är från Delsbo och kallar sej Skäggmanslaget. Dom har långt hår och skägg.

— När vi spelar på ungdomsgårdarna frågar ungarna: va är ni för band då? Vi spelar folkmusik, säger vi. Aha, säger dom. Bob Dylan och dom. Nä. Svensk folkmusik, säger vi. Och då ser dom ut som om det inte finns.

Vi träffar Skäggmanslaget på Pistolteatern. Thore Härdelin, Wilhelm Grindsäter och Petter Logård finstämmer fiolerna, stampar i golvet och sätter igång med en polska hemifrån Delsbo.

— Det är viktigt att publiken kan identifiera sej med oss. Vi ser ut som dom. Skulle en gammal spelman komma i folkdräkt och spela skulle dom aldrig lyssna. Men på oss lyssnar dom.

Det finns många spelmän i Sverige. Men dom spelar hemma för sej själva. Och reser på nån spelmansstämma ibland. Thore Härdelin tror det finns tio spelmän som spelar för publik mera regelbundet. Men dom intresserar sej inte för att föra ut musiken till en ny publik, spela på diskotek och ungdomsgårdar.

— Det gör bara vi och ett par till, säger Thore.

Skäggmanslaget spelar bara en liten del av den svenska folkmusik som en gång funnits. Hur gammal musiken är går inte att säga. Låtarna har ärvts från far till son, från spelman till spelman. Och hela tiden har dom förändrats. Varje spelman har lagt till sin egen utsmyckning, några drillar. Till slut kunde man höra från vilken del av Sverige låtarna är. Bingsjölåtarna har sin dialekt, Delsbolåtarna sin.

— Det är svårt. Vi märker att det egentligen inte finns nån funktion för folkmusiken i vårt moderna samhälle. Det enda vi kan göra är att få folk att dansa till musiken. Gärna shaka — det har ingen betydelse. Men vi måste få tillbaka den kontakt mellan människor som en gång fanns i folkmusiken.

I det svenska bondesamhället på 1800-talet var allting kollektivt. Man bestämde tillsammans på bystämman. Med horn och lurar blåste man meddelande till bymännen att dom skulle samlas. Man hade stora gemensamma fester där spelmännen spelade upp till dans. I det dagliga livet sjöng man medan man arbetade — på fäbodarna ropade fäbodstintorna på korna med starka, ljusa sånger. På kvällarna samlades man och sjöng för varandra. Och på söndagarna sjöng man psalmer i kyrkan. Bröllop och begravningar var fester med mycket musik.

■ Då hade musiken en social funktion. Sen kom industrialismen. 1842 blev skolan obligatorisk. Läskunnigheten ökade och tidningarna började spridas till allmogen på landet.

Och man skämdes över sitt grova förflutna.

Sen kom också väckelserörelserna. Dom lärde allmogen att fiolen var djävulens instrument. Och många spelmän brände sina fioler. Men det fanns också spelmän som struntade i det och sa: bara man inte spelar falskt så gör det inget att man spelar.

Hela tiden var det en kamp mellan traditionen och industrisamhället. Och traditionen dukade mer och mer under. Allmogens egna spelmän kunde inga noter. Dom hade lärt sej låtarna av varandra i muntlig tradition. Men också kyrkoorganisterna extraknäckte som spelmän. Dom ville att man skulle bli tvungen att känna till musiktermer för att få kallas spelman. Allmogespelmännen spelade sina låtar med, som dom notkunniga sa, »orena» toner, tonhöjden svävade och varierade. Dom notkunniga spelade naturligtvis rent.

Det är från dessa allmogespelmän Skäggmanslaget härstammar. Erik Öst, Skansens Spelmanslag och Gunnar Hahn motsvarar organisterna som också var spelmän. Skäggmanslaget tillhör allmogen medan Erik Öst spelar fin folkmusik för den sofistikerade stadsbefolkningen. Det är självklart att Skäggmanslaget fortfarande finner det största gensvarat på landet. Som när dom spelade på Jokkmokks marknad.

— Det var en av dom första spelningar vi hade. Målle Lindberg var där med sitt maranätatält samtidigt. Han hade väl tolv personer i det medan ett par hundra lyssnade på oss. Sen träffade vi Målle och då sa han: det behövs ett par stora kaggar brännvin för att folket häruppe ska komma. Ja, haru, tänkte vi, det är nog inte det som fattas.

■ Med industrialismen kom också den fabriksstillverkade fiolen. Förut hade man gjort sej en fiol själv. Man hade tagit en gammal träsko och gjort en fiol av den. Eller hade man tillverkat instrument som nyckelharpan, hummeln eller hjulgigan. Ett av dom vanligaste instrumenten var också mungigan.

Uppre vid fäbodarna gjorde man lurar och horn av bark eller djurhorn. På dom meddelade man sej mellan olika fäbodor och roade sej i ensamheten (fäbodstintan var ofta alldeles ensam) med att spela vallåtar. Man hade också SOS-signaler om man skulle komma i fara.

Ett annat instrument som hör ihop med boskapsskötsel var säckpipan. Den gjorde man av get- eller kalvskinn. Man brukade ta den med sej när man vallade korna. För det mesta använde man instrumentet att spela dansmusik på vid bröllop. I Dalarna levde instrumentet kvar längst. Den siste traditionsbäraren dog på 40-talet.

Psalmodikonen var ett instrument som kom att användas för att ackompanjera psalm-

sången i kyrkorna. Det var inget folkinstrument utan uppfanns på 1800-talet. Förut sjöng man psalmerna utan ackompanjemang. Kvinnorna brukade drilla improvisera sången så att den blev klar varje gång. Många gånger liknade psalmlag melodierna dom världsliga vallåtarna. Det tyckte naturligtvis inte predikanterna utan uppfann psalmodikonen.

Med industrialismen försvann dom gjorda instrumenten. Och både melodier och sätt förändrades efter den nya klara på dom fabriksstillverkade fiolerna. I slutet av 1800-talet började också dragspele spridas.

■ Det finns väldigt lite av den gamla musiken bevarat i nedteckningar och inläggningar. När forskare skrev ner låtarna var dom ofta rädda för det råa låtarna spelades och sjöngs på. Så do till pianoackompanjemang och på grund den svävande tonhöjden kunde det ibland en helt annan låt som nedtecknades. Sveriges Radio har spelat in traditionsbärande svensk folkmusik. Och Svenskt Visarkiv ser Sverige runt för att hinna spela mycket som möjligt innan alla traditioner rare dör ut. På visarkivet finns mängder inspelad tejp med svenska folksånger, skillingtryck som länge har fått gälla svensk folkmusik. Men skillingtrycket oftast litterära alster som skrivits under näre delen av 1700-talet och som distribuerades från städerna ut på landet av kända vandrande försäljare. Den svenska sången är i stället besläktad med den tidiga balladen — med riddardiktningar och kämpavisorna. Det finns också dansvisa småvisor med två eller bara en strof. allmogen sjöng när dom vallade korna kvinnorna vaggade barnen till sömns.

Anders Zorn reste 1905 i Dalarna ingenstans hörde han den musik från och hörd han förut hört från fäbodor. Han utlyste en tävling och sommaren hölls Gesundatävlingarna. Sen dess har ordnats spelmansstämmor. Den mest kända är väl den i Rättvik. Men det finns spelmansstämmor. Som den i Delsbo. I sommar kommer Skäggmanslaget (naturligtvis) att spela där. Och en massa spelmän från Hälsingland och Dalarna kommer. Kanske några spelmän från södra Norge också.

Det kommer att bli fint i Delsbo. Popen spelar spelmännen sina låtar så uttryckslätt och smyckade dom kan. I gräset om dansar alla till musiken. Dom glömmet allt vardagligt. I buskarna inte spelmän och spelar för varandra. Vi ses i Delsbo i juli!!!